

MORFOLOGIE PODSTATNÁ JMÉNA -MNOŽNÉ ČÍSLO

4. HODINA
16.3.2020
(STR. 60-66)

. Gramatická kategorie čísla – numerus

obecné informace

- **Tvar slova vyjadřuje sémantickou kat. čísla**
- Nejčastější opozice morfologicky vyjádřená je: **singulár versus plurál**
- **některé jazyky**, jako je například čínština nebo jazyk nahkauri na Nikobarách však gramaticky **nemusejí vyjadřovat číslo žádné** a tvar jednotného čísla je stejný jako tvar čísla mužského.
- **Jiné jazyky** naopak **rozeznávají různé druhy plurality: duál, triál, kvartál**, což je rozlišování skupin dvou, tří, čtyř (v melanéských jazycích či v australském *wailbiri* a *worora*).
- Existuje také ***paukál***, který označuje neurčitou avšak málo početnou mnohost.“

Další možnosti vyjádření množného čísla (obecně)

reduplikace substantiv (v indonéském jazyce:
burung = pták a *burung burung* = ptáci)

inkluzívnost (my= ty + já – oslovená osoba je
zahrnuta)

versus

exkluzívnost (my = já+ on, oslovená osoba není
zahrnuta)

Singularia a pluralia tantum

- gramatická kategorie čísla nekoresponduje s jeho sémantickým obsahem v následujících případech:
 - U **pluralia tantum**, plurálová forma substantiva nemá v opozici žádný singulár a věcně žádné množství nemusí vyjadřovat (v češtině například **nůžky**).
 - U **singularia tantum** z různých důvodů plurál vyjádřit nelze („paz“-mír).
 - Od těchto dvou případů se liší **kolektivum** (**substantivum hromadné**), které označuje neurčitý a tedy nepočítatelný celek (**listí, armáda, aristokracie**), který je vyjádřen **sice v singuláru**, ale obsahuje význam **hromadnosti**, tzv. kolektivum.

Počitatelnost - sémantická vlastnost substantiv

- schopnost být počítán, tedy spojován s číslovkami, popř. členy. Z hlediska počitatelnosti dělíme substantiva na:
 1. **Počitatelná** (osoby a zvířata)
 2. **Nepočitatelná** (látková a abstraktní)
- **Jen počitatelná v zásadě umožňují vlastní užití plurálu.**
- V některých jazycích se rozdíl ne/počitatelnosti promítá i do existence a užití řad adverbii – *much water x many books.*“ V portugalštině se bude promítat do použití členu: *água* (voda jako látka) versus *a água* (omezené kvantum vody dáno kontextově)

Gramatická kategorie čísla v portugalštině

- V portugalštině existuje **číslo jednotné a číslo množné**
- **jednotné číslo** nevyžaduje žádnou koncovku vyjadřující shodu
- **množné číslo** vyžaduje exponent *-s, -es, -ns, -ães, -ãos, -ões, -*.

Někdy je navíc plurál podstatných jmen **doprovázen i fonetickou změnou vokalické kvality,**

Pravidla o tvoření množného čísla

- alomorfy plurálu se odvíjí od **tvaru v jednotném čísle**
- **Podle zakončení na:**
 - **samohlásku či diftong:** → **-s**
 - **m:** → **-ns**
 - **ão:** → **-ãos, ões, ães**
 - **souhlásku -n, -r, -s -z:** → **es**
 - **souhlásku -s, x:** → **-nulový exponent**
 - **-al, -ol, -ul** → **-ais, óis, uis**
 - **-il:** → **-is, éis**
- **Měnicí se výslovnost u o**

Podstatná a přídavná jména zakončená na **samohlásku či diftong**

- tvoří množné číslo pomocí připojení nominální koncovky **-s**:

gato – *gatos* (kocour, -ři)

gata – *gatas* (kočka, -y)

peru – *perus* (krocan, -i)

irmã – *irmãs* (sestra, -y),

pai – *pais* (otec – rodiče)

Podstatná a přídavná jména zakončená na *-m*

- ***M*** se mění na ***NS***:
- *armazém* – *armazéns* (sklad, -y)

item – *itens* (položka, -y)

jardim – *jardins* (zahrada, -y)

bombom – *bombons*

álbum – *álbuns*

jejum – *jejuns* (půst, -y).

Podstatná jména zakončená na **-ãõ** → **ãõs**

- Je **dáno historickým vývojem**, kdy se v latinském původním slově synkopovalo intervokalické **-n-**):

manum → **mãõ** → *manus* → **mãõs**

germanu → **irmãõ** → *germanos* → **irmãõs**, *orphanum*
→ **órfãõ** „sirotek“ → *orphanos* → **órfãõs**,

crístãõ → **crístãõs**

grãõ → **grãõs**

órgãõ → **órgãõs**

pagãõ → **pagãõs**

sótãõ → **sótãõs**

U substantiv zakončený na **ão** si lze pomoci také španělštinou

- A to tak, že synkopujeme (tedy vynecháme) **-n-** a nazalizujeme předchozí samohlásku:

maños → *mãos*

hermanos → *irmãos*

huérfanos → *órfãos,*

cristianos → *cristãos*

granos → *grãos*

órganos → *órgãos*

paganos → *pagãos*

sótanos → *sótãos.*

Podstatná jména zakončená na **-ão** → **ães**

canem → **cão** → *canes* → **ães**

panum → **pão** → *panes* → **ães**

alemão → **ães**

capitão → **ães**

catalão → **ães**

charlatão → **ães** (šarlatán).

U substantiv zakončený na **ão** si lze pomoci opět španělštinou

- tedy synkopujeme (tedy vynecháme) **-n-** a nazalizujeme předchozí samohlásku :

cañes → *cães*

pañes → *pães*

alemañes → *alemães*

capitañes → *capitães*

catalañes → *catalães*

charlatañes → *charlatães* (šarlatán).

Podstatná jména zakončená na **-ãõ** → **ões** (v90%)

- **90% substantiv**

actionem → **açãõ** → *actiones* – **ações**

leonem → **leãõ** „lev“ → *leones* → **leões**

orationem → *oração* „věta, modlitba“ → *orationes* → **orações**.

cançãõ „píseň“ → **canções**,

certidãõ „potvrzení“ → **certidões**

coraçãõ „srdce“ → **corações**

feijãõ „fazole“ → **feijões**

ladrãõ „zloděj“ → **ladrões**

liçãõ „lekce“ → **lições**

naçãõ „národnost“ → **nações**

obrigação „povinnost“ → **obrigações**.

rapagãõ → **rapagões** „velký kluk“

homenzarrão → **homenzarrões** „velký člověk“

vozeirãõ → **vozeirões** „velký povyk“

casarãõ → **casarões** „velký dům“.

U substantiv zakončený na **ão** platí také analogie se španělštinou:

- Opět tedy synkopujeme –n-
acciones → *ações*
leones → *leões*
oraciones → *orações.*
canciones → *canções,*
corazones → *corações*
ladrones → *ladrões*
lecciones → *lições*
naciones → *nações*
obligaciones → *obrigações*

Některá podstatná jména (není jich mnoho) zakončená na **-ãõ** – mají v plurálu více možností

aldeãõ „vesničan“ → *aldeões*, *aldeãõs*, *aldeães*,
corrimãõ „zábradlí“ → *corrimões*, *corrimãõs*
verãõ → *verões*, *verãõs*
sultãõ → *sultões*, *sultães*
sacristãõ → *sacristães*, *sacristões* „kostelník“.

V takových případech, kdy je fakultativní možnost výběru plurálové koncovky, však je nejčastěji používaná koncovka **-ões**.

Podstatná jména zakončená na **-n, -r-, s-, z** → **-es**

ímá**n** „magnet“ → ímá**es**

líquen**n** „lišejník“ → líquen**es**

cânon**n** „kánon“ → cânon**es**

dólar**r** → dólar**es**

cadáver**r** „mrtvola“ → cadáver**es**

deus**s** „bůh“ → deus**es**

ananás**s** → ananás**es**

país**s** → paí**es**

rapaz**z** → rapaz**es**

voz**z** → voz**es**.

Paroxytona zakončená na *-x*, *-s* ➔ *zůstávají stejná*

připomeňme, že paroxytonní slova mají přízvuk na předposlední slabice.

um/dois, nebo **o/os** *atlas*

um/dois, nebo **o/os** *alferes* „praporčík“

um/dois, nebo **o/os** *lápís* „tužka“

um/dois, nebo **o/os** *oásis* „oáza“

um/dois, nebo **o/os** *tórax* „hrud“

Podstatná jména zakončena na
-al, -ol, -ul → *-ais, -ois, -uis*:

capital → *capitais*

anzol „udice“ → *anzois*

azul → *azuis*

Výjimkou jsou: *mal* → *males*, *cônsul* →
cônsules.

Podstatná jména ukončena na *-el* → *-éis, eis*

Oxytona, mající přízvuk na poslední slabice, ukončena na **přízvučné**
-el přijímají **-éis**

anel „prsten“ → *anéis*

papel → *papéis*

ale: !!!!

U slov zakončených **na nepřízvučné-el**, která mají přízvuk jinde než na poslední slabice (v tom případě jsou vždy graficky označena) přijímají **-eis**.

móvel „nábytek“ → *móveis*

túnel → *túneis*

Podstatná jména ukončena na *-il* → *-is, eis*

Když jsou ukončena na **přízvučné -il**, přijímají **-is**

ardil „lest“ → *ardis*

covil „doupě“ → *covis*

peitoril „parapet, římsa“ → *peitoris*

ale: !!!!

Když jsou ukončena na **neřízvučné -il**, přijímají **-eis**

fóssil „zkamenělina“ → *fósseis*

projétíl „střela“ → *projéteis*

réptíl „plaz“ → *répteis*.

Zdrobněliny a plurál

Deminutivní podstatná jména zakončená na sufix **-zinho** či **-zito** mají plurálovou koncovku obsaženou jak ve slovním základu, tak i v sufixu.

cãozinho - pejsek

cão + **zinho**

  plurál
cães + **zinhos**

Pozor, je tu dvakrát -s- (cãeszinhos), to není žádoucí ☺ . PROTO JEDNŮ (TO PRVNÍ) VYNECHÁME.

cãeszinhos → **cãeszinhos** → **cãeszinhos**

Plurálová koncovka kořene však postrádá část exponentu **-s**:

cãozinho → **cãeszinhos**

leãozinho → **leõeszinhos**

balãozito → **balõeszitos**,

hotelzito → **hoteizitos**

Přízvuk zůstává na stejném místě krom 3 výjimek

- Obecně platí, že **místo přízvuku** v podstatném jméně množného čísla **je stejné**, jako v čísle jednotném. Jediná podstatná jména, která mění místo přízvuku v plurále se objevuje ve čtyřech slovech: **ZAPAMATUJTE SI:**

carácter → *caracteres*

júnior → *juniores*

sénior → *seniores*

espécimen → *especímenes*

Množné číslo u kompozit

- Aglutinační:

bancarrota “bankrot“ → *bancarrotas*,
girassol „slunečnice“ → *girassóis*,
malmequer „kopretina věncová – jedlá“ → *malmequeres*, *passatempo*
„kratochvíle“ → *passatempos*.

- juxtapoziční (plur. koncovku přijímají **jen ohebné kořeny**)

V případě, že kořeny jsou buď dvě podstatná jména, nebo jedno podstatné jméno a jedno přídavné jméno pak plurálový exponent mohou a nemusí přijmout oba dva kořeny. Někdy je možných i více plurálových variant:

couve-flor “květák“ → *couves-flores/couves-flor*,
amor-perfeito “maceška – violka trojbarevná“ → *amores-perfeitos*

Množné číslo u kompozit

- neohebný kořen + a ohebné subst. nebo adj., pak ten druhý komponent přijímá plurálovou koncovku

ex-presidente → *ex-presidentes*

sempre-noiva „truskavec, rdesno ptačí“ → *sempre-noivas*

abaixo-assinado „níže podepsaný“ → *abaixo-assinados*, *vice-cônsul* → *vice-cônsules*.

- Podst. Jm.ěpředložka+podst.jm., pak pouze to první má plurálovou koncovku:

ave-do-paráiso „rajka“ → *aves-do-paráiso*,

caminho-de-ferro „železnice“ → *caminhos-de ferro*

estrela-do-mar „mořská hvězda“ → *estrelas-do-mar*,

lua de mel „líbánky“ → *luas de mel*.

- 2 podst. Jm. bez předložky: pouze první má plurál:

navio-escola „lodní škola“ → *navios-escola*,

palavra-chave „klíčové slovo“ → *palavras-chave*.

Pluralia tantum

- *os óculos* „brýle“,
- *os bens* „majetek“
- *as férias* „prázdniny“
- *os arredores* „okolí“,
- *as belas-artes* „krásné umění“,
- *os parabéns* „blahopřání“,
- *os pêsames* „upřímná soustrast“,

Singularia tantum – látková a abstraktní podstatná jména

o ouro „zlato“

o trigo „pšenice“

o leite „mléko“

o sul „jih“

a ignorância „ignorance“

a caridade „charita“

a arquitetura „architektura“

a informática „informatika“

o cristianismo „křesťanství“,

Pozor na možnosti změny významu v případě kvantifikátorů

- *vinho „víno“, açúcar „cukr“, neve „sníh“, areia „písek“, gelo „led“, ferro „železo“, farinha „mouka“, ouro „zlató“).*
- U pojmenování **určitých porcí** dané látky, které už počítatelné jsou, taková substantiva samozřejmě plurál mají:

os pães „bochníky chleba“,

os vinhos „vína, láhve vína, sklenice vína“

as águas „láhve vody“,

os ares „klíma“.

To znamená, že mohou přijmout exponent plurálu s tím, **že se mění z nepočítatelných v počítatelné**

Souborovost

- jejichž plurálová forma nemá význam množství jednotlivin, ale **jednotkou počítání je jejich pár** nebo obvyklý soubor. Jsou lingvisté toho názoru, že „souborovost“ je vhodné pokládat také za gramatikalizovanou kategorii

Souborová podstatná jména

*as mãos „ruce“
os olhos „oči“
os pulmões „plíce“
as asas „křídla“
as pernas „nohy“
os dentes „zuby“
as cãs „šediny“
as pestanhas „řasy“
as unhas „nehty“
as luvas „rukavice“
os brincos „náušnice“
as meias „ponožky“,
os esquis „lyže“;*

*as chaves „klíče“;
os fósforos „sirky“
os cigarros „cigarety“
os lenços „ubrousky“,
as cartas „karty“;
: os pais „rodiče“
os avôs „prarodiče“,
os irmãos „sourozenci“,
os gêmeos „dvojčata“; a
as escadas „schody“;
as parênteses „závorky“,
as aspas „uvozovky*

Terminologie, slovní zásoba

Slovní zásoba

podstatná jména

singularia tantum

pluralia tantum

hromadná substantiva

počítatelné jména

nepočítatelná jména

Vocabulário

substantivos

singularia tantum

pluralia tantum

colectivos

nomes descontínuos

nomes contínuos

Exercícios - cvičení

- **Vytvořte plurál od následujících substantiv:**
- o homem, o capitão, a colher, o café, o farol, o atlas, o túnel, o cará(c)ter, o lápis, o cônsul, o espécimen, o animal, a lição, o vulcão, o papel, o hífen o alemão, o barril, a mão, o som, o funil, órgão, o atum, o réptil, o verão, coração, o oásis, o pão, o catalão, o mal, o botão, o cidadão, o cônsul, o tórax, o sótão, o português, a cal, o irmão, o papelzinho, o irmãozinho, o chão, o vulcão.

Klíč - chave

o homem→os **homens**
o capitão→os **capitães**
a colher→as **colheres**
o café→os **cafés**
o farol→os **faróis**
o atlas→os **atlas**
o túnel→os **túneis**
o cará(c)ter→ os **cara(c)teres**
o lápis→os **lápís**
o cônsul→os **cônsules**
o espécimen→os **especímenes**
o animal→os **animais**
a lição→as **lições**
o vulcão→os **vulcões**
o papel→os **papéis**

o hífen→os **hífenes**
o alemão→os **alemães**
o barril→os **barris**
a mão→as **mãos**
o som→os **sons**
o funil→os **funis**
órgão→os **órgãos**
o atum→os **atuns**
o réptil→os **répteis**
o verão→os **verões**,
o coração→os **corações**,
o oásis→os **oásis**,
o pão→os **pães**,
o catalão→os **catalães** ,
o mal→os **males**,
o botão→os **botões**,

o cidadão→os **cidadãos**,
o tórax→os **tórax**,
o sótão→os **sótãos**,
o português→os **portugueses**,
a cal→**as cais/as cales**,
o irmão →os **irmãos**,
o papelzinho→os **papéizinhos**,
o irmãozinho→os **irmãozinhos**,
o chão→os **chãos**,
o vulcão→os **vulcões**.